

Maisema.

Arvostellessani kirjoituksessa »Huomattava kielitieteellinen käsikirja» (Uusi Suomi 19. I. 1942) tohtori Lauri Hakulisen teosta »Suomen kielen rakenne ja kehitys. Ensimmäinen osa. Äänne- ja muoto-oppia» koskettelin muutamalla rivillä rakenteeltaan omituista *maisema* sanaa. Jotta selitykseni ei jäisi pelkästään sanomalehtikirjoituksen varaan, palaan samaan kysymykseen vielä Virittäjässä.

HAKULISEN teoksessa *maisema* mainitaan *ma-*, *mä-*johdannaisten yhteydessä s. 113, ja me saamme tietää, että se merkitsee murteittain 'maan paikkaa, seutua'. Jo tästä käy ilmi, ettei sana ole kielessämme oppitekoinen. Mutta selitys, jossa viitataan vain *ma-*, *mä-*johtimeen ja kantasanoihin *maa* ja *mainen*, ei tunnu riittävältä.

Lähden siitä käsityksestä, että *maisema* on suurin piirtein samanlainen johdannainen *maa* sanasta kuin karj. *kalmizoma kalma* sanasta. Johdin on edellisessä vain liittynyt yksitavuiseen vokaaliloppuiseen sanaan. Itse johdinta valaisee huomattavasti OJANSUUN kirjoitus »Yhtä ja toista karjala-aunuksesta ja vepsästä. II» (Vir. 1917), jossa kirjoittaja s. 116—17 analysoi seuraavia *kalma* sanan johdannaisia: Tverin karj. *kalmižo*, karj. *kalmizmoa*, *kalmizoma*, Suojärven karj. *kaamožimo*, *kalmažima* (*kalmažikko*), aun. *kaamožem(u)*, *kaamužem(u)* 'hautausmaa'. Useimmissa näistä on alkuosana *kalmižo*. Se tavataan sellaisenaan vielä Tverin karj:ssa: *kaamižo* 'haudan sija, hautapaikka', mon. *kaamižot* 'hautausmaa'. Mitä johtoon tulee, vrt. Tverin *nuorižo* ja Tihvinin karj. *harvižo* 'paikka, jossa puuta on harvassa'. Vrt. myös suomen sanaa *puoliso* (ennen myös *puolisa*). *Kalmi-*

moa sanassa esiintyy karjalassa konsonantin edellä harvinainen loppuheitto: < **kalmiso-mä*. *Kalmizoma* sanassa on *izo*-johtimen lisäksi vielä *ma*-johdin, niinkuin se esiintyy *ize-* (nominat. *ine-*) johtimen lisäksi esim. karj. sanassa *šinižomä* 'mustelma', vrt. aun. *šinine* 'sininen, mustelma'.

Tähän OJANSUUN selitykseen saatan yhtyä, samoin siihen, että Suojärven karj. *kaamožimo* < **kalmižomo*. Saman kahden johtimen (*-iso* ja *-ma*) yhdynnäisen näen *maisema* sanassa siitä huolimatta, että odottaisi muotoa **maisoma*.

Miten on sitten *e* (*maisema*) selitettävä?

Voidaan ainakin huomattaa, että samanlainen oudostuttava *e* tavaetaan aun. *kaamužem(u)*, gen. *-man* asussa. OJANSUUN mukaan (mp.) se saa selityksensä nojautumisesta lukuisiin *emu-* (vart. *ema-*) loppuisiin sanoihin, kun taas toisen tavun *u* (*kalmu-*) on peräisin yksikön nominatiivista. Kenties olisi otettava huomioon myös pyrkimysperäinen analogia: sentapainen huomio, kuin että esim. *Tulema* on toisella murrealueella *Tuloma*¹, on saattanut synnyttää **maisoma* asun sijaan *maiseman*. Mikä lieneekin oikea selitys, *maisema* ei siis ole ainoa *-isoma* (= *-iso* ynnä *-ma*) johtimella muodostettu sana, jossa *o:n* paikalle on tullut *e*.

OJANSUU ei ole mielenkiintoisessa kirjoituksessaan viitannut vepsään, jossa tapaamme saman johdinyhdynnäisen *žom*-asuisena, esim. *kāumžom* 'kalmisto'. Täällä on siis sibilantin edellä ollut vokaali kadonnut.

Jalo Kalima.

¹ Ks. LESKINEN Tulemajärven murteen vokalismi, s. 75.